

1.9.2011

Dnro 3165/2/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KOTIETSINTÄÄ EI VOI TEHDÄ SALASSA

1
ASIA

Yksi oikeusasiamiehen erityistehtävistä on valvoa muun muassa teknisen kuuntelun käyttöä poliisissa. Tässä tarkoituksessa sisäasiainministeriön poliisiosastolta pyydettiin useammalta vuodeltatietoja tapauksista, joissa teknistä kuuntelua oli kohdistettu vakituiseen asumiseen käytettyyn tilaan eli pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitetuista asuntokuunteluista.

Saatuihin asiakirjoihin tutustuttaessa herätti huomiota Turun käräjäoikeudessa kesäkuussa 2007 käsitelty asia, jossa oli kysymys teknisestä kuuntelusta erääseen Turussa sijaitsevaan kerrostaloasuntoon. Tutkittavana rikoksena oli Suomen Pankin Turun konttorissa helmikuussa 2007 tehty törkeä ryöstö. Keskusrikospoliisin (KRP) rikoskomisario oli teknistä kuuntelua koskevaa vaatimusta käsiteltäessä ilmoittanut käräjäoikeuden pöytäkirjan mukaan, että asunnossa oli tehty kotietsintä "salassa ja sellaisella varovaisuudella, että epäillyt eivät ole saaneet sitä tietoonsa".

Kun kotietsinnän salaaminen ei lain mukaan ole mahdollista, katsoin olevan syytä selvittää tarkemmin, mistä oli ollut kysymys.

Asiassa hankittiin lisää alustavaa asiakirjaselvitystä, josta kävi ilmi, että poliisi oli tehnyt kyseiseen asuntoon kaikkiaan kolme kotietsintää kesäkuussa 2007. Niistä oli ilmoitettu asunnon vuokralaisen edustajalle marraskuussa 2007. Tämän jälkeen myös yhdelle asuntoa käyttäneistä epäillyistä oli ilmoitettu kotietsinnöistä.

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Jollei kukaan mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on etsinnästä viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu.

Asiakirjaselvityksen perusteella näytti siltä, että KRP ei ollut menettänyt asiassa pakkokeinolain mukaisesti. Tämän johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani poliisin menettelyn kotietsinnässä tutkittavakseni. Otin myös tutkittavakseni sen, miten edellä kerrottua menettelyä oli käsitelty poliisin sisäisessä laillisuusvalvonnassa.

3
RATKAISU

3.1

Tapahtumatietoja

Helmikuussa 2007 Suomen Pankin Turun konttorin pihalla ryöstettiin G4S-yhtiön arvokuljetusautosta rahaa yli 1,5 miljoonaa euroa. Asian tutkinnanjohtajaksi määrättiin KRP:n rikostarkastaja A. Myöhemmin asiaan nimettiin toiseksi tutkinnanjohtajaksi rikoskomisario B A:n toimiessa myös yleisjohtajana.

Poliisi sai esitutkinnassa selville, että ryöstön yhteydessä käytetty auto oli ollut C:n käytössä. Tiedustelun, tarkkailun ja telepakkokeinojen avulla selvitettiin C:n liikkeitä ja mahdollista yhteydenpitoa rikoskumppaneihin. Tällöin heräsi epäily uuden arvokuljetusryöstön valmistelusta. Toukokuun 2007 lopulla poliisi havaitsikin, että Turkuun saapui eri aikoina ja eri reittejä: C:n lisäksi kuusi henkilöä, jotka myöhemmin kesäkuussa tunnistettiin Ruotsin poliisin avulla. Yksi heistä oli D. Poliisilla oli tiedosaan, että epäillyt käyttivät Turussa olevaa kerrostaloasuntoa.

Poliisin mukaan ryhmä oli suunnitellut toteuttavansa Suomessa arvokuljetusryöstön 31.5.2007. Tuona päivänä epäillyt kuitenkin havaitsivat poliisin seurannan ja poistuivat maasta. Telekuuntelussa selvisi jo 31.5.2007 illalla puhelu, jossa epäillyt keskustelivat siitä, että poliisi oli seurannut heitä.

Poliisi teki rikostarkastaja A:n määräyksestä asunnossa 1.6.2007 klo 12.10 kotietsinnän. Pöytäkirjan mukaan asunto kuvattiin, mutta takavarikkoa ei tehty.

Turun käräjäoikeus myönsi 4.6.2007 luvan tekniseen kuunteluun kyseisessä asuinhuoneistossa 4.6.–30.6.2007 ("lupa kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella keskustelua tai suullista viestiä, johon C osallistuu). A:n allekirjoittamassa vaatimuksessa todetaan, että kyseisessä kaksiossa ei poliisin tarkkailuhavaintojen mukaan asuta ja että sitä on käytetty kokoontumispaikkana ennen ryöstöä ja sen jälkeen. Lisäksi vaatimuksessa todetaan, että kotietsinnässä asunnosta löytyi tummia haalareita, kommandopipoja, uusia kenkiä ja muuta tämänkaltaiseen ryöstöön käytettäviä asusteita ja välineitä.

Poliisi asensi kuuntelulaitteet asuntoon 5.6.2007 klo 21.20.

Poliisi oli samana päivänä klo 20.00 alkaen tehnyt asunnossa A:n määräyksestä toisen kotietsinnän. Tälläkään kertaa mitään ei pöytäkirjan mukaan takavarikoitu, vaan vain otettiin valokuvia asunnosta ja siellä olleista esineistä. Selvityksen mukaan kotietsintä ja kuuntelulaitteiden asennus ovat tapahtuneet osin samanaikaisesti.

Poliisi teki asuntoon kolmannen kotietsinnän 11.6.2007 klo 13.00 rikoskomisario B:n määräyksestä. Pöytäkirjan mukaan "paikalta taltioitiin mm. kuitu- ja DNA-näytteitä, minkä lisäksi asunto valokuvattiin, jolloin löytyi mm. [nimi poistettu] henkilökortti."

Turun käräjäoikeus myönsi 11.6.2007 luvan tekniseen kuunteluun kyseisessä asuinhuoneistossa 11.6.–7.7.2007 ("lupa kuunnella ja tallentaa teknisellä laitteella keskustelua tai suullista viestiä, johon osoitteessa - - -, todennäköisesti oleskelevat rikoksesta epäillyt henkilöt osallistuvat"). Kysymys oli siitä, että poliisi halusi saada luvan koskemaan myös muita epäiltyjä kuin vain C:tä. Vaatimuksessa viitattiin asunnossa tehtyyn kotietsintään. Julkisen asiamiehen kysymysten johdosta rikoskomisario B totesi käräjäoikeuden pöytäkirjan mukaan, että "kotietsintä asuntoon on tehty salassa ja sellaisella varovaisuudella, että epäillyt eivät ole saaneet sitä tietoonsa. On syytä olettaa, että asuntoa on käytetty pakopaikkana. Asunnosta on löytynyt kotietsinnässä mm. haalareita, pipoja, nippusiteitä, maalari-teippiä ym. mahdollisesti ryöstössä käytettyjä välineitä."

Kuunteluasennus purettiin 4.7.2007 klo 11.10. Tuolloin paikalla olivat vain asentajat eikä siis esimerkiksi tutkintaryhmään jäseniä.

Poliisin tarkkailussa oli havaittu C:n käyneen asunnossa ainakin 11.6., 18.6. ja 19.6.2007 siivoamassa sitä ja viemässä pois tavaroita.

Esitutkinta eteni siten, että 31.10.2007 alkaen asiassa otettiin kiinni ensimmäiset sittemmin tuomituista ryöstöön osallistuneista epäillyistä, muun muassa D ja C. Kiinni otettaessa D:llä oli mukanaan asunnon avain.

Poliisi ilmoitti kotietsinnöistä asunnon vuokranneen henkilön siskolle 7.11.2007 toimitetun todistajan kuulustelun yhteydessä. Jossain vaiheessa tämän jälkeen kotietsinnöistä ilmoitettiin myös D:lle. Pöytäkirjasta tai saadusta selvityksestäkään ei käy ajankohta tarkemmin ilmi (kirjaus kuuluu: "Av haltija [D:n nimi poistettu] v-tap:n yhteyd."). Lisäksi selvityksen mukaan kotietsinnöistä ilmoitettiin [C:n nimi poistettu] "kuulustelujen yhteydessä" - tarkempi ajankohta ei käy ilmi. Muille henkilöille kotietsinnöistä ei ole selvitetty ilmoitetun. Sinänsä se, että asunnossa on tehty kotietsintöjä, käy ilmi kesäkuussa 2008 valmistuneesta esitutkintapöytäkirjasta.

Asunnon vuokrausjärjestelyt ovat selvinneet poliisille kesän aikana ja kuulusteluissa ne vielä tarkentuivat. Asunnon marraskuussa 2006 vuokrannut, ulkomailla asuva henkilö kertoi, ettei hän tapahtumaikaan tarvinnut asuntoa ja sopi D:n kanssa, että tämä saa asunnon käyttöönsä. Vuokralainen ei käyttänyt asuntoa itse lainkaan. Hänen siskonsa luovutti asunnon avaimet D:lle, joka aika ajoin toi siskolle rahaa vuokran ja sähkölaskun maksamiseen.

Turun käräjäoikeus tuomitsi 19.12.2008 useita henkilöitä kyseisestä törkeästä ryöstöstä ja avunannosta siihen. Tältä osin Turun hovioikeus pitkälti pysytti tuomion.

3.2

Kannanotot

Tässä asiassa on kysymys keskeisesti siitä, onko poliisi menetellyt pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisesti. Selvyden vuoksi kuitenkin totean, että kotietsinnän edellytykset ovat kiistatta olleet olemassa.

3.2.1

Yleistä

Läsnäolosta kotietsinnällä ja siitä ilmoittamisesta säädetään pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentissa seuraavaa:

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Jollei kukaan edellä mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on etsinnästä viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu.

Läsnäolo-oikeus

Pakkokeinolain ja sitä edeltäneen takavarikkolain esitöissä ei ole tarkemmin otettu kantaa siihen, miten pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momenttia olisi tulkittava. Eduskunnan lakivaliokunta totesi nykyistä pakkokeinolakia säädettäessä (LaVM 9/1986), että voimassa olevan lain mukaan asianomaisella on sekä oikeus olla saapuvilla kotietsinnässä että kutsua todistaja ja että lakia ei tältä osin ollut tarkoitus muuttaa.

Esitutinnan tulee asianosaisiin nähden olla mahdollisimman avointa. Läsnäolo-oikeus on yksi osa tätä avoimuutta, ja sillä voidaan osaltaan esimerkiksi ehkäistä epäilyjä ja väitteitä viranomaistenväärinkäytöksistä. Epäillyn läsnäolo voi myös edesauttaa asian selvittämistä ja hän voi läsnä ollessaan valvoa etujaan. Käsitykseni mukaan kotietsintään väistämättä sisältyvää puuttumista kotirauhaan ja yksityisyyteen myös lieventää, jos paikan haltija ja/tai hänen kutsumansa todistaja on läsnä.

Rikoksesta epäillyn läsnäolo-oikeutta kotietsinnässä on painottanut myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) esimerkiksi ratkaisussaan *Lisica v. Kroatia* (25.2.2010). Tuossa tapauksessa EIT totesi, että koska epäillyt eivät olleet tuntemattomia eivätkä etsityt todisteet häviämiskaavassa, ei ollut hyviä syitä sille, että etsintöjä oli toimitettu (autossa) ilman että epäillyt tai heidän avustajansa tai edes joku ulkopuolinen todistaja oli ollut paikalla. Sinänsä kansallinen laki oli sallinut etsinnän ilman epäiltyjen läsnäoloa. EIT katsoi, että tällä menettelyllä oli loukattu ihmis-oikeussopimuksen 6 artiklaa (oikeudenmukainen oikeudenkäynti), vaikka syytetyillä oli ollut oikeudenkäynnissä mahdollisuus riitauttaa etsinnällä löydetyn keskeisen todisteen autenttisuus ja vaatia sen hylkäämistä. Läsnäolo-oikeuden huomiotta jättämisellä voi siten olla vaikutusta myös perustuslaissa taatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiselle.

Oikeuskirjallisuudessa asiasta on todettu seuraavaa. "Paikan haltijalle tai hänen kotiväkeensä kuuluvalla on aina annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla. Tämä tarkoittaa sitä, että hänet on kutsuttava paikalle, jos hänen saapumisensa ei aiheuta viivytystä. Paikan haltijalla on ehdoton oikeus kutsua oma todistajansa, jollei se viivytä toimitusta" (Helminen ym./Esitutkinta ja pakkokeinot s. 669).

Pakkokeinolain esitöissä ei ole kuvattu sisällöllisesti sitä, mitä pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin viivytys-termillä lähemmin tarkoitetaan. Sanamuotonsa mukaan viivytys viittaa mielestäni selvimmin senkaltaiseen tilanteeseen, jossa esitutkintaviranomaisen toimenpiteitä jouduttaisiin lykkäämään henkilön tai todistajan tavoittamiseksi ja/tai hänen paikalle saapumisensa odottamiseksi.

Pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin sisältämää poikkeusta pääsääntönä pidettävään läsnäolo-oikeuteen on mielestäni tulkittava ahtaasti. Viime kädessä on edellä todetusti kysymys perusoikeutena turvatuista yksityiselämän ja kotirauhan suojasta sekä myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta. Läsnäolo-oikeus on mahdollista evätä ainoastaan silloin, kun läsnäolo-oikeuden toteuttaminen konkreettisesti viivyttäisi toimitusta ja näin vaarantaisi sen tarkoituksen toteutumisen. Merkityksetön viivästyminen ei oikeuta tinkimään läsnäolo-oikeudesta tai todistajan kutsumisesta. Se, että epäillyn ei tutkinnallisista syistä haluta tietävän kotietsinnästä, ei ole laillinen peruste läsnäolomahdollisuuden epäämiselle.

Kotietsinnästä ilmoittaminen

Kotietsinnästä on lain mukaan ilmoitettava viipymättä sille, jonka luona se on toimitettu, jos paikalla ei ole ollut ketään sen toimittajien lisäksi.

Nykyistä pakkokeinolakia säädettäessä lakivaliokunta totesi, että tarkoituksena on, että kaikkien niiden henkilöiden, joiden luona kotietsintä on toimitettu, on saatava tietää mahdollisimman pian kotietsinnästä (LaVM n:o 9/1986). Korostan, että hallituksen esityksessä pakkokeinolaksi (HE 14/1985)

oli ehdotettu, että ilmoitus on tehtävä niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi. Tämä ehto kuitenkin poistettiin eduskuntakäsittelyssä. Tästä on pääteltävissä lainsäätäjän nimenomaisesti tarkoittaneen, että ilmoitus on tehtävä viipymättä kaikissa oloissa eikä ilmoituksen viivyttämistä voida perustella esimerkiksi rikostutkinnallisilla syillä.

Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että kotietsinnästä on aina viipymättä ilmoitettava riippumatta tutkinnallisista näkökohdista (Helminen ym: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 669).

Mainittakoon, että jo vahvistetussa, mutta vasta 1.1.2014 voimaantulevassa uudessa pakkokeinolaissa (806/2011) ilmoittamisesta säädetään tältä osin käytännössä samansisältöisesti kuin nykyisessäkin laissa eli tutkinnalliset syyt eivät tulevankaan lain mukaan oikeuta ilmoittamisen viivyttämiseen.

3.2.2

Poliisin menettely kotietsinnässä

Läsnäolo-oikeus

Kuten edellä todetusta käy ilmi, kotietsintää ei voi salata. Tässä tapauksessa kotietsinnät on tehty salaa eikä poliisin ulkopuolisille henkilöille ole ilmoitettu kotietsinnöistä ennen kuin poliisi viitisen kuu-kautta etsintöjen jälkeen ilmoitti niistä kyseisen huoneiston vuokranneen henkilön sisarelle. Selvyden vuoksi totean, että sinänsä kotietsintä osana esitutkintaa on sen toimittamisen aikaan lähtökohtaisesti salassa pidettävää yleisöltä, mutta tästä yleisöjulkisuudestaan ei nyt ole kysymys.

Pakkokeinolain mukaan läsnäolomahdollisuus on annettava sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalla. Kotietsintämenettelyn kannalta ei ole merkitystä sillä, ettei kyseinen huoneisto ollut normaalissa asumiskäytössä.

On sinänsä mahdollista tehdä kotietsintä niin, ettei asunnon haltija tai hänen "talonväkeään" ole paikalla. Laki ei myöskään edellytä, että poliisi ryhtyisi ainakaan etsintää merkittävästi viivyttäviin toimenpiteisiin asunnonhaltijan paikalle saamiseksi. Tässä tapauksessa poliisi on kuitenkin tehnyt kotietsinnät siten, että on nimenomaisesti pyritty - tarkkailun ja muun tiedustelun avulla - siihen, etteivät asuntoa käyttävät henkilöt ole paikalla kotietsintöjen toimittamisen aikaan. Myöskään asunnon vuokraajalle tai tämän sisarelle ei selvityksen mukaan ole haluttu antaa tietoa kotietsinnöistä viipymättä jälkikäteenkään, koska ei haluttu ottaa sitä riskiä, että tieto kotietsinnöistä menisi epäiltyjen tietoon ennen aikaisesti.

Tämä menettely on vastoin pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin sääntelyn lähtökohtaa, että on pyrittävä antamaan ainakin jollekulle "talonväkeen" kuuluvalla mahdollisuus olla paikalla. Nyt on päinvastoin aktiivisesti varmistettu se, ettei tuota mahdollisuutta ollut. Asuntoa käyttävät henkilöt ovat mielestäni kiistatta puheena olevan lainkohdan mielessä "talonväkeä".

Kysymys on selvityksen mukaan ollut poliisin tietoisesta tutkintataktisesta valinnasta. On katsottu, että jos asunnon käyttäjät olisivat viipymättä saaneet tietää kotietsinnöistä, tämä olisi mahdollisesti tuhonnut siihenastisen esitutkinnan ja lisäksi uuden tekeillä olevan rikoksen estäminen olisi ainakin vaikeutunut. Sinänsä minulla ei ole mitään syytä kyseenalaistaa tätä arviota. Ongelma on kuitenkin se, että tutkinnan turvaamiseksi on toimittu vastoin pakkokeinolakia.

Kotietsintä ja tekninen kuuntelu

Kotietsinnästä erillinen asia on se, että pakkokeinolain 5a luvun 3a §:n 4 momentin mukaan esitutkin-
taa toimittavalla virkamiehellä on oikeus kuuntelulaitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa
mennä kuuntelun kohteena oleviin tiloihin. Vaikka tästä ei olekaan tässä asiassa varsinaisesti kysy-
mys totean, että näistä salaa tapahtuvista asennuskäynneistä ei tarvitse jälkikäteenkään ilmoittaa
erikseen - teknisestä kuuntelusta ilmoittamisesta säädetään pakkokeinolain 5a luvun 11 §:ssä.

Vaikka poliisi siis voi kuuntelulaitteen asennuksen tehdä mennä salaa esimerkiksi asuntoon, ei
tästä saa muodostua kotietsintää. Tämä näyttää olevan selvää KRP:ssä ja otettu huomioon myös
poliisin sisäisissä määräyksissä. Tässäkään tapauksessa ei ole viitteitä siitä, että pakkokeinot olisi-
vat epäasianmukaisesti sekoittuneet keskenään, vaikka ne sinänsä ilmeisen poikkeuksellisesti on
5.6.2011 tehty osin yhtä aikaa. Käsitykseni mukaan käytäntönä tulisi olla, että nämä asennukset tulisi
epäilyille alttiiden asetelmien välttämiseksi suorittaa siten, ettei tutkinnassa mukana olevia poliisi-
miehiä ole läsnä.

Kotietsinnöistä ilmoittaminen

Kun puheena olevassa tapauksessa oli toimittu niin, ettei kotietsinnöissä ollut paikalla asunnon halti-
jaa tai tämän "talonväkeä", olisi etsinnöistä lain mukaan tullut viipymättä ilmoittaa "sille, jonka luona
etsintä oli toimitettu". Tällä sääntelyllä on haluttu varmistaa, että kotietsinnästä saadaan aina viimeis-
tään jälkikäteen viipymättä tieto. Ilmaisuu "viipymättä" tarkoittaa käsitykseni mukaan, että kysymys on
enintään päivistä - tässä tapauksessa kulunut viisi kuukautta on ehdottomasti liian pitkä aika. Sitä
paitsi D:lle ja C:lle ilmoittaminen on voinut vielä tätäkin pidemmän aikaa, eikä heidän osaltaan ole
edes kirjattu ilmoittamispäivää.

Syiksi ilmoittamatta jättämiseen on todettu, ettei ollut "järjellistä tahoja, jolle ilmoittaa". Asunnon vuok-
raajan ja hänen siskonsa osalta ei ole voitu todeta, että asunto tosiasiallisesti olisi ollut heidän kum-
mankaan hallinnassa. Lisäksi edellä kerrotusti ei ole haluttu ottaa sitä riskiä, että tieto kotietsinnöistä
meni epäilyjen tietoon tätä kautta.

A:n mukaan oli kyllä tunnistettu useita henkilöitä, jotka kävivät asunnossa, mutta poliisi ei tiennyt, ke-
nen hallinnassa asunto todellisuudessa oli. Jokaiselle tunnistetulle asunnossa olleelle olisi voitu lähet-
tää ilmoituskirje, mutta tätä ei tehty, koska ei haluttu vaarantaa meneillään olevaa esitutkintaa ja uu-
den tekeillä olevan rikoksen estämistä.

Kuitenkin ilmoitusvelvollisuus on lain mukaan ehdoton, eikä ilmoitusta saa tutkinnallisista syistä viivy-
ttää. Se, että poliisilla ei ole ollut tarkkaa tietoa, kuka asunnon haltija oikein oli, ei oikeuta olemaan
ilmoittamatta kotietsinnästä kenellekään. Mikäli on epäselvää, kenelle ilmoitus tehdään, poliisilla on
velvollisuus viipymättä aktiivisesti selvittää tämä kysymys.

Totean myös, että KRP:n tarkkailussa C:n on todettu menneen asuntoon ennen kotietsintöjä ainakin
24.5.2007. Kesäkuun alussa 2007 tehdyissä teknistä kuuntelua koskevissa vaatimuksissa on todettu
C:n toimineen Suomen Pankin ryöstön suunnittelijana ja ikään kuin "matkanjohtajana". Edelleen on
todettu epäiltävän hänen majoittaneen ryöstön tekijät asuntoon. Tarkkailussa C:n on havaittu ainakin
11.6., 18.6. ja 19.6.2007 siivonneen asuntoa ja vieneen sieltä pois tavaroita.

Tämän lisäksi muukin selvitys mielestäni osoittaa, että poliisilla oli riittävästi tietoa kotietsinnästä il-
moittamiseen jo kesäkuussa 2007, jos se vain olisi haluttu tehdä. Käsitykseni mukaan myös se, että
asuntoon asennettiin kuuntelulaitteet 5.6.2007, osoittaa, ettei ollut tarkoituskaan ilmoittaa kotietsin-
nöistä viipymättä kesäkuussa 2007. Kotietsinnästä ilmoittaminen olisi tässä tapauksessa mitään ilmei-
simmin tuhonnut mahdollisuudet saada esitutkinnan kannalta merkittäviä tuloksia asuntokuuntelusta.

Kotietsinnästä on ilmoitettu ensimmäisen kerran vasta, kun esitutkinnassa on siirrytty epäiltyjen kiinniottovaiheeseen, jolloin ilmoittamisesta enää ole ollut tutkinnallista haittaa.

3.2.3

Asian käsittely poliisin sisäisessä laillisuusvalvonnassa

Saadun selvityksen mukaan poliisin menettelyä kotietsinnästä ilmoittamisessa on käsitelty KRP:n sisäisesti. Tapahtumat jäävät osin epäselviksi, koska toimenpiteet on kirjattu vain pintapuolisesti ja nyt annettujen selvitysten mukaan osin myös virheellisesti. Lisäksi eri osapuolten käsitykset poikkeavat toisistaan.

Joka tapauksessa asiaa on selvitelty KRP:n esikunta. Ainakin tammikuussa 2008 rikostarkastaja A on antanut puhelimitse ja sähköpostitse selvityksiä laillisuusvalvontaa esikunnassa hoitaneelle rikostarkastaja E:lle.

E kertoo saaneensa tammikuussa 2008 sen kuvan, että kotietsinnästä oli annettu erikseen määräys ja tehty pöytäkirja sekä ilmoitettu niin pian kuin se käytännössä oli mahdollista eli kiinniottojen aikaan. Asunnon todellinen haltijasuhde oli ollut erittäin sekava. E toteaa antaneensa A:lle suullisesti huomautuksen, koska "taktinen siirto" kotietsinnästä ilmoittamisessa ei ole mahdollinen. Lisäksi E oli ilmoittanut, että asiaan palataan KRP:n läntisen osaston vuosittaisessa tarkastuksessa.

E teki tuon tarkastuksen huhtikuussa 2008 yhdessä sisäasiainministeriön poliisiosaston silloisen laillisuusvalvojan kanssa. E:lle jäi se käsitys, että kotietsinnästä ilmoittaminen ei ollut käytännössä ollut mahdollista, koska asunnon vuokrannut henkilö ei ollut Suomessa ja muita käyttäjiä ei ollut selvitetty - ilmoitus oli tehty niin pian kuin se oli käytännössä ollut mahdollista.

E on kirjannut viisi kuukautta jälkikäteen tekemäänsä tarkastusmuistioon asiasta seuraavaa. "Käytiin läpi 'salaista kotietsintää', joka oli suoritettu teknisen välineen asentamiseksi. Lisäksi todettiin, että kotietsinnästä oli ilmoitettu heti kuulustelussa, kun oli selvinnyt, kuka tosiasiallisesti tilaa käytti". E toteaa selvityksessään, että kirjaus on huono ja on selvää, ettei laitteiden asentaminen ole kotietsintä.

Rikostarkastaja A on puolestaan todennut, että hänelle ei tullut tietoa asian lopputuloksesta muuta kuin että asia jäi sillensä. Mitään ratkaisua menettelyn virheellisyydestä taikka ohjetta vastaisen varalle hän ei saanut. A:lla oli sinänsä jo muutoin tiedossa, etteivät tutkinnalliset syyt ole laillinen peruste viivyttää ilmoitusta kotietsinnästä. Tapahtuma-aikaan KRP:n läntisen osaston päällikkönä toimineen rikosylitarkastajan mukaan asunnon kotietsintöjä käsiteltiin muun muassa läntisen osaston tarkastuksella ja hän jäi siihen käsitykseen, että palaute asiasta tulee tarkastuksen jälkeen. Rikosylitarkastaja kertoo myöhemmin saaneensa suullisesti kuulla asian olevan riittävästi selvitetyn.

Selvityksessään E arvioi saaneensa puutteellista tietoa siitä, mikä tutkinnanjohtajilla oli huoneiston haltijoista ja käyttäjistä. Hän toteaa, että jos hänen tiedossaan olisi ollut, että ennen kotietsintää ja sen jälkeen asunnon käyttäjiä on kuvattu ja jopa tunnistettu sekä että asunnon nimellisesti vuokrannut henkilö olisi ollut tavoitettavissa, hän olisi todennäköisesti suhtautunut kriittisemmin päätökseen ilmoittaa kotietsinnästä vasta syksyllä 2007. Toisaalta esimerkiksi rikosylitarkastaja kertoo, että tarkastuksella E:lle annettiin kaikki se informaatio, jota hänellä, A:lla ja B:llä oli käytössään.

Jälkikäteen on ilmeisen mahdotonta saada tarkkaa selvyyttä siitä, minkälaisen ja kuinka perusteellisen selvityksen E tapahtumista sai ja kuinka paljon hän asiaa selvitti. Asian käsittely antaa joka tapauksessa aiheita seuraaviin huomioihin.

Kysymyksessä ei ole ollut ainakaan periaatteelliselta merkitykseltään vähäinen asia. Tämän vuoksi menettely olisi tullut selvittää tapahtunutta perusteellisemmin. Kun otetaan huomioon tässä asiassa saamani selvitykset, asian selvittäminen KRP:n sisäisesti on jäänyt pintapuoliseksi, vaikka ei olekaan osoitettavissa, että E olisi tässä suhteessa menetellyt moitittavasti. Selvityksessään esittämän nojalla hän on voinut harkintavaltansa puitteissa voinut päätyä siihen, että hänen kertomansa toimenpiteet olivat riittäviä.

Selvitystyö olisi kuitenkin tullut kirjata tarkemmin ja huolellisemmin - jälkikäteen toimenpiteiden selvittäminen on hankalaa, kun ne on kirjattu hyvin kursorisesti ja osin virheellisestikin.

Lisäksi asian lopputulos on jäänyt epäselväksi ainakin A:n ja rikosylitarkastajan mukaan. Myös KRP:n päällikkö on todennut lausunnossaan, että vaikka huomautuksen antaminen suullisesti on mahdollista, niin kirjallinen huomautus tai ainakin asiasta käydyn keskustelun kirjaaminen olisi selvyden vuoksi ollut parempi menettelytapa. Voin yhtyä tähän näkemykseen.

Saatan käsitykseni rikostarkastaja E:n ja keskusrikospoliisin tietoon.

4

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

KRP on tässä tapauksessa toimittanut kolme kotietsintää tarkoituksellisesti siten, että asunnon vuokralaiselle, hänen puolestaan asuntoon liittyviä asioita kuten vuokranmaksua hoitaneelle henkilölle tai asuntoa käyttäneille henkilöille ei ole annettu tilaisuutta olla läsnä kotietsinöissä. Päinvastoin on nimenomaisesti huolellisesti pyritty varmistumaan siitä, etteivät he saa tietoa kotietsinöistä. Niistä ei ole myöskään jälkikäteen viipymättä ilmoitettu kenellekään - tähän on ryhdytty vasta kun asiassa on alettu tehdä kiinniottoja. Poliisilla on ollut ilmoittamista varten riittävästi tietoa näistä henkilöistä jo keuhalla 2007, mitä ilmeisimmin jo kesäkuussa.

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella on mielestäni selvää, että ratkaisevaa poliisin valitsemalle menettelytavalle on ollut se, ettei ole haluttu riskeerata sitä, että Suomen Pankin arvokuljetusryöstöstä epäillyt ja uusia rikoksia valmistelleet henkilöt olisivat jo tuossa vaiheessa saaneet tietoa poliisin toiminnasta.

Salattu pakkokeinojen käyttö on kuitenkin sallittua vain lainsäätäjän välttämättömiksi katsomissa tapauksissa, jotka on laissa tarkastierikseen säädelty. Kotietsintää ei voi tehdä salassa ja tässä tapauksessa onkin menetelty vastoin pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momenttia. Tutkinnalliset tai muuta syyt eivät oikeuta poliisia salaamaan tekemäänsä kotietsintää.

Valitusta menettelytavasta on ilmoittanut vastaavansa asian tutkinnanjohtaja ja myös yleisjohtajana toiminut rikostarkastaja A. Katson saatu selvitys huomioon ottaen, että hän kantaakin päävastuun. Rikoskomisario B määräsi 11.6.2007 tehdyn kotietsinnän. Vaikka lähtökohtaisesti hän siten vastaa-kin tuosta pakkokeinosta, niin katson, että hänen mahdollisuutensa poiketa A:n valitsemasta - sinänsä B:n hyväksymästä - toimintalinjasta on käytännössä ollut hyvinkin rajoitettu.

Katson, ettei ole aihetta epäillä, että poliisin lainvastainen menettely olisi loukannut tai edes vaarantanut epäiltyjen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Ei ole myöskään aihetta epäillä, että poliisi olisi aikonut pitää kotietsinnät kokonaan salassa ja niistä on laadittu lain edellyttämät pöytäkirjat. Muutoinkin pidän riittävänä, että annan eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla rikostarkastaja A:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.2.2 seloste-

tusta lainvastaisesta menettelystä. Lisäksi kiinnitän vastaisen varalle rikoskomisario B:n vakavaa huomiota samaan lainvastaiseen menettelyyn ja pakkokeinolain noudattamisen tärkeyteen. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi saatan kohdassa 3.2.3 esittämäni käsitykset asian käsittelystä rikostarkastaja E:n ja keskusrikospoliisin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän E:lle ja keskusrikospoliisille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.